

De Bolsjewieken van de weg

Gek is dat. Als Cees Stolk zijn verhaal over de melkfabriek in Winschoten vertelt, ga je zelfs die penetrante melkpoedergeur missen. Die geur, die de afgelopen jaren zo vaak als een deken over het centrum van de stad hing. De geur is er niet meer want de fabriek is dicht.

Het immense fabriekspand aan de Grachtstraat bij het spoor is het enige, dat nog herinnert aan meer dan een eeuw bedrijvigheid. In daar bij is er nu het boek van Stolk. 'OZMI, een fabriek van beton' luidt de titel. Het wordt vanmiddag gepresenteerd. De schrijver-journalist uit Nieuwolda beschrijft de historie van de fabriek, staat natuurlijk lang stil bij directeur Hams Postma, Kappie bijgenaamd, maar laat ook de werknemers aan het woord. De secretaresse maar ook de melkrijders, de 'Bolsjewieken van de weg'.

Door **Marcel Looden**

„Wij waren de Bolsjewieken van de weg”. Die prachtige uitspraak is van Evert Looden. Hij was ooit melkrijder, zoals zijn drie broers dat ook waren. Looden vertelt over de capriolen die hij uithaalde. Over de onderlinge wedstrijden om zo snel mogelijk bij de fabriek te zijn, over het 'omkopen' van de spoorwachter met een fles melk. Dan hield hij die trein tegen, zodat Evert als eerste arriveerde. Vrijbuiters waren ze in de jaren vijftig en zestig. Vandaar Bolsjewieken, een geuzennaam.

Die verhalen uit de oude doos vormen de krenten in de pap en Stolk moet ze glunderend hebben neergepend. Glunderen deed hij niet toen hem twee jaar geleden werd gevraagd het boek te schrijven. Zijn eerste twee boeken, 'De hel van Jipsinghuizen' en 'Slikken of stikken', had hij op eigen initiatief geschreven. „Nu werd ik gevraagd door de Raad van Commissarissen. Ze zagen het einde van de fabriek naderen en wilden in deze eeuw nog een boek over de historie. Ik wist niets van de melkfabriek. Joris Driepinter kwam bij me op, verder niets. Ik heb getwijfeld maar uiteindelijk toch ja gezegd.”

Stolk besloot een opmerkelijke werkwijze te volgen. Hij begon met het ondervragen van zo'n twintig oudgedienden. „Ik wilde me een beeld vormen van de fabriek en dacht dat het beste te kunnen doen door met mensen te praten. Willem Mulder heeft me bij het zoeken van die mensen enorm geholpen. Hij heeft zelf op de fabriek gewerkt en komt in het boek aan het woord. 'Mister OZMI' noem ik hem. Na de interviews heb ik de geschreven bronnen bestudeerd. Het boek bestaat uit een beschrijving van de geschiedenis en uit de interviews.”

Die geschiedenis begint in 1883 als liberale boeren in het hart van de graanrepubliek Oldambt de Oldambtster Zuivelfabriek en Melkrichting oprichten. Het is de eerste melkfabriek

▲ Vijf van de tien Fordjes op een rij. Directeur Kornelis van de Winschoter melkfabriek haalt in 1924 de eerste melkwagens uit de Rotterdamse haven. Ze worden ingezet op de melkriet Vlagtwedde-Winschoten.

Foto: Uit besproken boek

in de provincie. Boelo Tijdens is een van de mannen van het eerste uur. Ja, weer hij. De boeren leveren de melk, op de fabriek in Winschoten wordt het produkt verwerkt. De boterproductie stijgt snel, het aantal werknemers ook. Kornelis is de directeur die in de eerste helft van deze eeuw zijn stempel op de fabriek drukt.

„Hij is tijdens de Tweede Wereldoorlog nog als krijgsgevangene weggevoerd naar Helgoland maar wel teruggekeerd. Na de bevrijding had je trouwens iets opmerkelijks. Je had een paar joodse aandeelhouders, die waren overgekomen. Bij de overdracht van de aandelen naar familieleden werd landelijk bepaald dat die familieleden geen banden met de NSB gehad mochten hebben. Nou zeg ik je, joden die banden met de NSB hadden!”

Na de oorlog begint het tijdperk Harm Postma. Kappie luidt de bijnaam van de nieuwe directeur. „Een opmerkelijke kerel. Aan de ene kant keihard. Hij lag in de bosjes om te zien of werknemers iets stalen, flessen melk of vla. Als er een-tje werd betrap en niet bekende, kon hij vertrekken. Aan de andere kant deed hij alles voor de fabriek. Hij wilde altijd maar uitbreiden, heeft ervoor gezorgd dat er een fabriek van beton kwam te staan. Hij voerde altijd maar strijd tegen de andere melkfabrieken, tegen Laude bijvoorbeeld. In de jaren zeventig is er eens een staking geweest, toen gaf hij pas vijf minuten voor de deadline toe. Typisch Kappie.”

De schrijver geeft toe dat hij tijdens zijn werk van de fabriek is gaan houden. „Ik herkende er iets in van de oude Winschoter Courant. Een stel-

letje vechters. Het was een vechtfabriek. Het was een Tachtigjarige Oorlog tegen andere melkfabrieken, werd er gezegd. Hartstikke jammer dat het nu is afgelopen.”

Want dit jaar sloot de fabriek de deuren. In 1983 al begon de neergang met de Europese regels, die de melkproductie aan banden legden. „Daarna is het snel gegaan. Daarom is het mooi dat dit boek er is. Zo wordt de tijd van toen toch bewaard.” Stolks derde boek wordt vanmiddag om half vijf gepresenteerd in 'De Nieuwe Academie' aan de Radesingel in de stad Groningen. Wat zou het mooi zijn geweest als de fabriek plek van handeling had kunnen zijn.

'OZMI, een fabriek van beton' van Cees Stolk is verkrijgbaar bij de boekwinkels, kost 29,90 gulden, is rijk geïllustreerd en telt 224 pagina's. Uitgave Meinders in Scheemda.